

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО „СТАЙКОВ срещу БЪЛГАРИЯ”

(Жалба № 49438/99)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

12 октомври 2006 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

12/01/2007

Решението става окончателно при обстоятелствата по член 44, § 2 на Конвенцията. Може да бъде предмет на редакторска преработка.

По делото „Стайков срещу България”,

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), на заседание в състав:

Г-н П. ЛОРЕНЦЕН, *Председател*

Г-жа С. БОТУШАРОВА,

Г-н К. ЮНГВИРТ,

Г-н Р. МАРУСТЕ,

Г-н Х. БОРЕГО БОРЕГО,

Г-жа Р. ЙЕГЕР,

Г-н М. ВИЛИГЕР, *съдии*,

и Г-жа К. Уестердик, *Секретар на отделението*,

След като заседава при закрити врата на 18 септември 2006 г.,
постанови следното решение, прието на указаната по-горе дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е заведено по жалба (№ 49438/99) срещу Република България, подадена в Съда на основание на член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от българския гражданин г-н Силиян Атанасов Стайков, роден през 1968 г. и живущ в град Шумен („жалбоподател“), на 15 юни 1999 г.

2. Жалбоподателят е представляван от г-жа З.Кавалджиева, адвокат, практикуващ в София. Българското правителство („Правителството“) е представлявано от неговите Представители, г-жа М. Димова и г-жа М. Караджова, от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателят твърди, че досъдебното му задържане под стража е необосновано и неоснователно дълго, че условия, при които е изтърпял задържането си, са нехуманни и унижителни, че националните съдилища не са разгледали надлежно неговата законосъобразност, че той не е имал действително право на обезщетение за същото и че наказателното производство срещу него се е проточило прекалено дълго.

4. Жалбата е разпределена на Първо отделение на съда (Член 52 § 1 от Правилника на Съда). В рамките на това отделение, Съдебната колегия за разглеждане на делото (Член 27 § 1 от Конвенцията) е съставена съгласно предвиденото в Член 26 § 1.

5. На 1 ноември 2004 г. Съдът променя състава на своите Отделения (Член 25 § 1). Този случай е поверен новосформираното Първо отделение (Член 52 § 1).

6. С решение от 9 декември 2004 г. Съдът (Първо отделение) обявява жалбата за частично допустима. Той, също така, приканва

страните да предоставят допълнителна информация за точните периоди, през които жалбоподателят е бил в ареста на Варненската окръжна следствена служба и условията, при които е държан там.

7. Жалбоподателят, а не Правителството, внася допълнителни писмени документи (Член 59 § 1).

8. На 1 април 2006 г. случаят е възложен на новосформираното пето отделение (Член 25 § 5 и Член 52 § 1).

9. В писмо от 16 март 2006 г. жалбоподателят предоставя допълнителна информация за Съда. Правителството не предоставя коментар по повдигнатите в нея въпроси.

ОТНОСНО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

A. Наказателното производство срещу жалбоподателя

10. На 23 декември 1991 г. жалбоподателят е арестуван и обвинен в убийство по жесток начин, с користна цел, на осемдесет и една годишната осиновителка на негов приятел, г-н Х.

11. На 18 март 1992 г. той е привлечен под отговорност. Варненският окръжен съд провежда заседания по неговото дело на 20 май, 19 юни и 10 юли 1992 г., но на 10 юли 1992 г. прекратява делото и връща делото на органите на обвинението за отстраняване на нарушение на процедурните правила.

12. След допълнително разследване, на 25 януари 1993 г. жалбоподателят отново е привлечен под отговорност. Заседание, насрочено за Варненския окръжен съд за 28 февруари 1993 г., е отложено, тъй като адвокатът на жалбоподателя отсъства. След провеждане на заседания на 22 март, 26 април и 14 май 1993 г., в решение от 14 май 1993 г., този съд намира жалбоподателя за виновен и го осъжда на осемнадесет години затвор.

13. И жалбоподателят, и обвинението обжалват пред бившия Върховен съд. Заседание, насрочено за 4 август 1993 г., е отложено, тъй като адвокатът на жалбоподателя е във ваканция и се провежда на 20 октомври 1993 г. В решение от 10 ноември 1993 г. бившият Върховен съд отменя присъдата на жалбоподателя и присъжда и връща делото за допълнително разследване, като постановява, че Варненският окръжен съд не е обосновал своите фактически констатации и е допуснал грешки при оценката на доказателствата.

14. На 6 януари 1994 г. случаят е прехвърлен на следователя. Той обвинява г-н Х, че е подпомагал и подстрекавал жалбоподателя. След

това случаят два пъти се препраща на обвинението и два пъти се връща за допълнително разследване. Това разследване приключва на 20 юни 1997 г. и на 15 юли 1997 г. жалбоподателят и г-н Х са привлечени под отговорност.

15. Две заседания, насрочени пред Варненския окръжен съд за 5 ноември 1997 г. и 9 февруари 1998 г., не се провеждат. На 9 април 1998 г. съдът уважава искане на жалбоподателя за отвод на всички прокурори и съдии от този съд и изпраща делото на Бургаския окръжен съд. Съдията, на когото е възложено делото там, счита, че то следва да бъде разгледано от Варненския окръжен съд и иска определение по същество от Върховния касационен съд. През май 1998 г. Върховният касационен съд постановява, че делото следва да бъде разгледано от Варненския окръжен съд.

16. След това се възобновява производството пред Варненския окръжен съд, но на заседание, проведено на 6 октомври 1998 г. съдът връща делото на органите на прокуратурата, като установява, че е имало процесуални нарушения, които са довели до нарушение на правата на защита на г-н Х. На 19 януари 1999 г. органите на прокуратурата на свой ред връщат делото на следователя, като отбелязват, *освен всичко друго*, че той не е спазил инструкции, дадени още през ноември 1996 г.

17. През януари 2001 г. органите на прокуратурата решават да спрат производството, тъй като е неизвестно местоположението на г-н Х. По жалба на жалбоподателя, неговото решение е отменено на 11 май 2001 г. от Варненския окръжен съд, който постановява, че прекомерната продължителност на производството е нарушила правата на жалбоподателя и критикува обвинението за спирането му. Последващият протест на обвинението към Варненския апелативен съд е отхвърлен на 26 юни 2001 г.

18. На 9 юли 2001 г. органите на прокуратурата връщат делото за допълнително разследване. Това разследване е приключено на 15 февруари 2002 г. и случаят е изпратен на органите на прокуратурата.

19. На 19 март 2002 г. органите на прокуратурата оттеглят обвиненията срещу г-н Х, установявайки, че те не са в достатъчна степен представени точно. На 16 май 2002 г. привличат под отговорност жалбоподателя.

20. Варненският окръжен съд провежда заседания на 30 септември, 2 октомври и 17 декември 2002 г. и 19 февруари 2003 г. В решение от 19 февруари 2003 г. той оправдава жалбоподателя.

21. По протест на обвинението, на 20 юни 2003 г. Варненският апелативен съд отменя решението на съда от по-ниска инстанция и решава делото по същество. Той намира жалбоподателя за виновен и го осъжда на петнадесет години затвор.

22. Жалбоподателят обжалва пред Върховния касационен съд. След провеждане на заседание на 17 февруари 2004 г., на 30 март 2004 г. този съд отменя решението на съда от по-ниска инстанция и връща делото за преразглеждане.

23. Варненският апелативен съд разглежда делото наново. В решение от 25 юни 2004 г. той още веднъж намира жалбоподателя за виновен и го осъжда на петнадесет години затвор. При определянето на присъдата той отбелязва, *освен всичко друго*, че наказателното производство срещу него е „особено продължително“.

24. Жалбоподателят още веднъж обжалва пред Върховния касационен съд. След като провежда заседание на 7 март 2005 г., в окончателно решение от 18 април 2005 г. този съд отменя решението на съда от по-ниска инстанция, разглежда делото по същество и оправдава жалбоподателя, като намира, че обвиненията срещу него не са доказани по несъмнен начин.

25. За разглеждането на делото органите разпитват многократно около двадесет свидетели, назначават няколко вещи лица и събират други доказателства. Преписката по делото достига девет тома.

В. Задържане на жалбоподателя

26. На 23 декември 1991 г. жалбоподателят е арестуван и задържан под стража на основание на заповед на следователя от 13 декември 1991 г., според която той е обвинен в извършването на престъпление, за което се налага наказание от до двадесет години лишаване от свобода или смърт, че той няма постоянно местожителство и че неговото местоположение е неизвестно. Има и риск той да застраши живота на свидетели.

27. На 23 март 1993 г. Варненският окръжен съд отхвърля жалба за освобождаване на жалбоподателя, като постановява, че задържането е задължително в случая на лица, обвинени в престъпление, за което се предвижда наказание повече от десет години лишаване от свобода. Изключение е възможно, само ако няма риск, т.е. физически немислимо е жалбоподателят да укрие или да извърши повторно престъпление, какъвто не е случаят. Последваща жалба за освобождаване, внесена на 26 април 1993 г., е също така отхвърлена от съда, който отбелязва, че вече се е произнесъл по такава жалба месец по-рано и оттогава не е настъпила промяна в обстоятелствата. Също така отбелязва, че доводите на жалбоподателя за липса на доказателства срещу него са по съществото на наказателното дело, а не са свързани с въпроса дали той трябва да бъде освободен.

28. На 14 май 1993 г. жалбоподателят е обявен за виновен и осъден на лишаване на свобода. Това осъждане и присъда са отменени на 10 ноември 1993 г. (вж. точки 12 и 13 по-горе).

29. След 10 ноември 1993 г. жалбоподателят остава задържан. На 21 септември 1994 г. Варненската окръжна прокуратура отхвърля молбата му за освобождаване като се мотивира, че с оглед на заплахите на жалбоподателя срещу определени свидетели и прокурор съществува риск той да възпрепятства разследването като унищожи доказателства и подкупва и сплашва свидетели.

30. Междувременно, на дата, която не се посочва, жалбоподателят отправя обидни реплики към прокурор в жалба относно работата по делото му. На 2 септември 1994 г. той е признат за виновен за тези реплики и е осъден на шест месеца лишаване на свобода. На непосочена дата той е признат за виновен по други обвинения относно събития от преди декември 1991 г. и е осъден на лишаване от свобода. Съобразно осъдителното решение, е постановено той да излежи деветмесечен срок на лишаване от свобода в резултат от тези осъждания и присъди. От документите по делото излиза, че жалбоподателят е направил това между 18 ноември 1994 г. и 18 август 1995 г. След това продължава неговото досъдебно задържане по обвиненията в убийство.

31. На 14 ноември 1995 г. Варненска окръжна прокуратура отхвърля молба за освобождаване от жалбоподателя. Тя се мотивира, че с оглед на сериозността на обвиненията срещу него задържането в досъдебната фаза е задължително съгласно Член 152 § 1 от Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г. („НПК“). Освен това според него е невъзможно да се приложи изключението, предвидено в алинея 2 от същия член, тъй като прилагането му се изключва от алинея 3 от същия член поради факта, че са налице две други висящи наказателни производства срещу жалбоподателя (виж точки 48-51 по-долу).

32. Жалбоподателят внася редица други молби за освобождаване, някои от които са отхвърлени от органите на прокуратурата и някои от които очевидно не получават отговор. Някои от решенията не са мотивирани, а други посочват, че задържането му под стража е задължително с оглед на сериозността на обвиненията срещу него.

33. Жалбоподателят внася, освен това, редица молби за освобождаване пред компетентния съд. Той внася такива молби на 7 юни и 7 ноември 1997 г. и на 9 февруари, 29 април и 10 август 1998 г. Той представя различни аргументи за слабостите на обвинението срещу него, липсата на риск от бягство от негова страна и отслабващото му здраве. Повечето от молбите са отхвърляни на основание на член 152 §§ 1 и 2 от НПК. Така, в решение от 24 февруари 1998 г. Варненският окръжен съд посочва, че жалбоподателят е обвинен в тежко умишлено престъпление и неговото задържане е съответно задължително съгласно член 152 § 1 от НПК. Няма основания да са приложени изключението, предвидено от алинея

2 от този член, като било насрочено заседание по процеса срещу него, докато неговата позиция по отношение на обвиненията разкривала действителен риск той да се укрие и да възпрепятства правораздавателната система.

34. На 9 декември 1998 г. Варненският окръжен съд нарежда освобождаване на жалбоподателя под гаранция, като постановява, че след седем години в ареста и няколко разследвания не съществува риск той да застраши разследването. Освен това няма индикации, че той би могъл да избяга или да извърши повторно престъпление. Съдът казва още, че продължителността на задържането на жалбоподателя е надвишила „разумния срок“ по смисъла на Конвенцията. Той определя гаранцията в размер на 2,000,000 стари български лева (лева)¹, без да представя мотиви за размера. Неговото определение не подлежи на обжалване (вж. точка 54 по-долу).

35. Жалбоподателят не е освободен веднага, тъй като той не е в състояние да намери сумата. След неуспешен опит за намаляването ѝ от съда, той внася гаранция и е освободен на 17 декември 1998 г.

С. Условиата, при които жалбоподателят е изтърпявал своето задържане

36. Докато е задържан под стража (23 декември 1991 г. – 17 декември 1998 г.) жалбоподателят се намира в помещенията на Варненска окръжна следствена служба и във Варненския затвор. От документите по преписката и внесените от страните документи е видно, че през по-голямата част от това време той е във Варненския затвор и е държан в ареста на Варненска окръжна следствена служба през шест периода от време, които не се уточняват (вероятно докато производството срещу него е в досъдебна фаза), последният от които приключва на 10 юни 1997 г. Страните не уточняват конкретните периоди, през които жалбоподателят е държан в помещенията на следствената служба, макар това да е поискано от тях след като делото е обявено за допустимо (виж точки 6 и 7 по-горе).

37. В съответния момент килиите на ареста на Варненска окръжна следствена служба са с централно отопление и всяка от тях – с изключение на две – разполага със собствена тоалетна. Естествена светлина се получава през стъклени плочки, обезопасени с метални решетки. Според жалбоподателя проникването на естествена светлина е ограничено. Задържаните спят на нарове. Жалбоподателят твърди, че на моменти е бил заедно с осем други лица в клетка с размери пет на три метра. Според него вентилационната система на килията е

1. Което е в размер приблизително на 37 минимални месечни заплати, както са определени от Министерския съвет (53,500 лева към съответния момент).

работела само по няколко часа на ден. Освен това той твърди, че не е имало място за упражнения на открито. Съответно не му е било позволено да се разхожда. Посетители са били допускани само веднъж в месеца. Храната е била изключително нискокачествена.

38. Според Правителството, помещенията на Варненска окръжна следствена служба са сравнително нови, построени през 1982 г., предлагат условия, които са по-добри от тези на следствени служби в други градове и са в съответствие с минималните европейски стандарти. Правителството не коментира броя на съкилийниците, държани в килията на жалбоподателя.

39. Жалбоподателят твърди, че във Варненския затвор той е държан в килия с площ десет квадратни метра, която на моменти е споделял с трима или четирима съкилийници. Според него, нощно време е трябвало да се облекчават в кофа, намираща се в килията. През 1992 г. – 93 г. топла вода за къпане е имало веднъж седмично, докато по-късно, през 1998 г., топъл душ е бил възможен само веднъж в месеца, поради което той често е трябвало да се къпе със студена вода, което се отразява негативно на здравето му. Той е можел да се разхожда по около четиридесет минути на ден.

40. Правителството не коментира условията във Варненския затвор.

41. Докато е задържан жалбоподателят е преглеждан от доктор на дати, които не се уточняват, очевидно при всяко негово прехвърляне от Варненския затвор в ареста на Варненска окръжна следствена служба и е намиран за физически здрав. През юли 1998 г. обаче му е поставена диагноза туберкулоза, за което е лекуван в болница между 14 юли и 12 август 1998 г. Очевидно той продължава да приема лечение за болестта си и след изписването му от болницата. Доклади за психическото здраве на жалбоподателя отбелязват, че той страда от депресия.

D. Иск на жалбоподателя съгласно Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г.

42. На 2 ноември 2000 г. жалбоподателят завежда граждански иск срещу Прокуратурата и Варненска окръжна следствена служба в Софийски градски съд. В своята искова молба той описва квалифицираната от него като прекомерна продължителност на наказателното производство срещу него и на неговото задържане и отбелязва съпътстващите отрицателни последици като кампания в пресата за очернянето на името му, влошаването на здравословното му състояние, задържането на сумата на гаранцията и забрана за напускане на страната. Той твърди, че така са нарушени правата му по член 5 от Конвенцията, правото му по член 6 § 1 от Конвенцията на процес в разумен срок и неговото право по член 8 от Конвенцията на

зачитане на неговия личен живот. Той предявява иск за вреди в размер на 50,000 нови български лева (BGN)¹. Освен това иска от съда да нареди на ответниците да възстановят размера на гаранцията и да му позволи да напусне страната.

43. След указания от съда да уточни своето искане за обезщетение, в три допълнителни иски молби жалбоподателят посочва, че иска BGN 20,000 за нарушаване на неговото право на процес в разумен срок, BGN 15,000 за увреждането на репутацията му в резултат от впечатлението, създадено от продължителността на производството, че той е виновен за извършването на престъплението, за което е обвинен и BGN 15,000 за невъзможността да напусне страна докато производството е все още висящо. Освен това той посочва, че искът му е по член 1 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. (вж. точка 56 по-долу).

44. В решение от 29 юли 2002 г. Софийски градски съд отхвърля иска на жалбоподателя, като постановява, че ответниците, като част от съдебната власт, не извършват „административна дейност” по смисъла на член 1 от гореспоменатия Закон при изпълнението на техните задължения във връзка с разглеждането на наказателното дело срещу жалбоподателя. Ето защо те не биха могли да бъдат обявени за отговорни за нарушение на тази разпоредба. От друга страна, жалбоподателят не се позовава на нарушение на член 2 от Закона и няма индикации в този момент твърдените от него факти да попадат в неговия обхват. Като отбелязва, че жалбоподателят е освободен от плащането на съдебна изначално, съдът, действайки в изпълнение на член 10, ал.2 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. (вж. точка 59 по-долу), му нарежда да плати такси в размер на BGN 2,000.

45. По жалба на жалбоподателя, на 24 януари 2003 г. Софийският апелативен съд потвърждава с почти същите мотиви.

46. Жалбоподателят обжалва на правни основания пред Върховния касационен съд. В окончателно решение от 23 декември 2005 г. този съд напълно отхвърля решенията на съдилищата от по-ниска инстанция и присъжда на жалбоподателя BGN 5,000 (2,556.46 евро (EUR)), заедно с лихва от 2 ноември 2000 г., датата на внасяне на иска. Освен това се нарежда на ответниците да заплатят съдебните разноски на жалбоподателя, които са в размер на BGN 1,340 (EUR 685.13). Съдът описва в определени детайли развитието на наказателното производство срещу жалбоподателя и неговото досъдебно задържане и установява, че уповаването на жалбоподателя на разпоредбите на Конвенцията е необосновано. Той посочва, че продължителността на

1. На 5 юли 1999 г. българският лев е ревалоризиран. Един нов български лев (BGN) се равнява на 1,000 стари български лева (BGL).

досъдебното задържане е в нарушение на закона. Освен това констатира, че в съответния момент и до 2003 г. българското право не определя каквито и да е времеви граници за приключване на досъдебната фаза на наказателното производство. Ето защо разпоредбата, която урежда това, е член 6 § 1 от Конвенцията, която е част от националното право. Периодът между 1991 г. и 2003 г. – през който наказателните обвинения срещу жалбоподателя не са определени и през който жалбоподателят не би могъл да използва какъвто и да е механизъм за ускоряване на производството – е значителен и превишава разумния срок за разглеждане на делото. При такива ситуации, когато националното право не предвижда възможност за овъзмездяване на нарушените права, тяхната защита може да бъде търсена съгласно международни договори, които са ратифицирани от България и са станали част от нейното вътрешно право. Например, член 13 от Конвенцията, които по този начин е приложим, изисква ефективно правна средство за защита срещу всяко претендирано нарушение на тази Конвенция. Бездействието на следствените органи и на органите на прокуратурата и на съдилищата е нарушило правото на жалбоподателя на процес в разумен срок и му е причинило неимуществени вреди. Вземайки предвид, че жалбоподателят е претърпял неимуществени вреди заради досъдебно задържане, което надхвърля срока, предвиден от закона и незавършването на наказателното производство срещу него между 1995 г. и 2003 г. и произнасяйки се справедливо, съдът счита, че вредата може да бъде компенсирана с присъждане на сумата от BGN 5,000. Той не нарежда жалбоподателят да плати каквито и да е съдебни такси или разноски за остатъка от неговия иск.

II. РЕЛЕВАНТНО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Престъплението, в извършването на което е обвинен жалбоподателят

47. С член 116, ал.ал.(1), (7) и (9) от Наказателния кодекс от 1968 г., съгласно текстовете, които са актуални към момента на арестуване и повдигане на обвинение срещу жалбоподателя, предумишлено убийство, извършено по особено жесток начин и с користна цел се наказва с лишаване от свобода за период от петнадесет до двадесет години или смърт. През 1995 г. доживотният затвор става едно от възможните наказания. През 1998 г. смъртното наказание е отменено и заменено с доживотен затвор, с или без замяна.

В. Основания за досъдебно задържане

48. Алинеи 1 и 2 от член 152 от НПК, съгласно текста им в съответния момент и до юни 1995 г., предвиждат следното:

“1. Мярка за неотклонение задържане под стража се взема за престъпление [, за което е предвидено наказание] лишаване от свобода десет или повече години или смърт.

2. В случаите по предходната алинея [мярката за неотклонение] не се взема, ако няма опасност обвиняемият да се укрие или да извърши друго престъпление.

Между юни 1995 г. и август 1997 г. тези разпоредби предвиждат:

“1. Мярка за неотклонение "задържане под стража" се взема за тежко умишлено престъпление.

2. В случаите на ал. 1 [мярката за неотклонение] може да не се вземе, ако няма опасност обвиняемият да се укрие, да осуети разкриването на обективната истина или да извърши друго престъпление.

49. Към релевантния момент член 93 § 7 от Наказателния кодекс от 1968 г. определя „тежко” престъпление като престъпление, за което се предвижда наказанието лишаване от свобода за срок от повече от пет години, доживотен затвор или смърт.

50. Преобладаващата практика на бившия Върховен съд към съответния момент е да тълкува член 152 § 1 от НПК като изискващо лице, обвинено в тежко умишлено престъпление да бъде задържано под стража. Изключение е възможно само, в съответствие с алинея 2 от същия член, когато е несъмнено, че всяка опасност от укриване или повторно извършване на престъпление е обективно изключена, например, ако обвиненият е тежко болен, по-възрастен или вече е задържан на друго основание, като например излежаване на присъда (опред. № 1 от 4 май 1992 г. по н.д. № 1/92 г. на ВС I н.о.; опред. № 48 от 2 октомври 1995 г. по н.д. № 583/95 г. на ВС I н.о.; опред. № 78 от 6 ноември 1995 г. по н.д. 768/95 г.).

51. Алинея 3 от член 152 от НПК, в редакцията му между юни 1995 г. и август 1997 г., предвижда, че задържането под стража е задължително без изключения, когато срещу обвиняемия виси друго наказателно производство за престъпление от общ характер или когато обвиняемият е рецидивист.

52. Обвиняем, за когото е постановено освобождаване по гаранция, трябва да остане задържан докато внесе изискуемата сума (член 150 § 5 от НПК).

С. Обхват на съдебния преглед на досъдебното задържане

53. На основание на релевантното право преди 1 януари 2000 г. и практиката на Върховния съд, очертана по-горе, когато се произнасят по молбата за освобождаване на лица, обвинени в „тежко” престъпление, вътрешните съдилища най-общо пренебрегват фактите и доводите за основателно съмнение срещу тях и съществуването на риск от тяхното укриване или от извършване от тях на престъпления. Според тях, всяко лице, което е обвинено в такова престъпление, трябва да бъде задържано под стража, освен ако изключителни обстоятелства налагат друго (виж решенията на Върховния съд, цитирани по-горе и решенията на вътрешните органи, критикувани от Съда, *освен на другите места*, по делата *Николова срещу България* [GC], № 31195/96, ЕКЧП 1999-II; *Илийков срещу България*, № 33977/96, 26 юли 2001 г.; и *Запryanов срещу България*, № 41171/98, 30 септември 2004 г.).

54. В онзи момент решението на първоинстанционния съд по молба за освобождаване, не подлежи на обжалване (член 152а § 3 от НПК, съгласно редакцията, която е в сила между август 1997 г. и 1 януари 2000 г.).

55. Нов член 152б § 12 от НПК, в сила от 1 януари 2000 г., както и член 65 § 11 от Наказателно-процесуалния кодекс от 2005 г., който го отменя на 29 април 2006 г., предвижда, че лица, които остават под стража, тъй като не са в състояние да внесат гаранция, имат право на съдебно преразглеждане на тяхната мярка за неотклонение. В задължително тълкувателно решение от 25 юни 2002 г. Върховният касационен съд, тълкувайки разпоредбите на НПК във връзка с досъдебното задържане, с измененията от 1 януари 2000 г., твърди, че, *освен всичко друго*, при разглеждането на молби за освобождаване от досъдебно задържане, съдилищата трябва да прегледат, освен другите неща, законността на задържането, следващо от това, че обвиняемият на внася гаранция (тълкувателно решение № 1 от 25 юни 2002 г. по н.д. 1/2002 г., ОСНК на ВКС).

Д. Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г.

56. Член 1 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. („Закон за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани“), в редакцията му, която е в сила към съответния момент, е със следния текст:

“Държавата отговаря за вредите, причинени на граждани от незаконни актове, действия или бездействия на нейни органи и длъжностни лица при или по повод изпълнение на административна дейност.”

57. Член 2 от Закона, които посочва основанията за завеждане на иск на деликтно основание срещу следствените органи и органите на прокуратурата и съдилищата, предвижда, в своята релевантна част:

“Държавата отговаря за вредите, причинени на граждани от органите на... следствието, прокуратурата, съда... от незаконно:

1. задържане под стража... когато [като мярка за неотклонение] е отменено поради липса на законно основание;

2. обвинение в извършване на престъпление, ако лицето бъде оправдано...”

58. В задължително тълкувателно решение от 22 април 2005 г. (тълкувателно решение № 3 от 22 април 2005 г. по гр.д. № 3/2004 г., ОСГК на ВКС) Върховният касационен съд постановява, *освен всичко друго*, че когато осъденото лице е оправдано, Държавата носи отговорност не само за повдигането на наказателни обвинения, както е посочено в член 2, ал.2 от Закона, но също така и за досъдебно задържане, наложено по време на производството. Обезщетението за нематериални вреди следва да обхваща вредите, претърпени и заради двете, докато обезщетението за материални вреди следва да бъде оценено отделно. В предишни решения (реш. № 978/2001 г. от 10 юли 2001 г. по г.д. № 1036/2001 г. на ВКС) Върховният касационен съд е присъдил обезщетение при тези обстоятелства съгласно член 2, ал.1 от Закона. Възприетото становище изглежда е такова, че в тези случаи оправдаването с обратна сила прави досъдебното задържане незаконно.

59. Според член 10, ал.2 от Закона ищците не дължат съдебни такси или разноски при внасянето на искове по него, но в случай, че исковете накрая бъдат изцяло или частично отхвърлени, съдът им нарежда да заплатят „дължимите съдебни такси и разноски”. Съдилищата тълкуват тази разпоредба като значеща, че ищецът следва да плати съдебни такси и разноски съразмерно на отхвърлената част от неговите искове.

III. РЕЛЕВАНТНИ ДОКЛАДИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯТ КОМИТЕТ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕХУМАНОТО И УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ („КПИ ”)

60. КПИ посещава България през 1995 г. и 1999 г. Макар и да не инспектира помещенията за задържане под стража на Варненска окръжна следствена служба и Варненския затвор и двата му доклада включват общи наблюдения за всички арести на следствената служба и неговия доклад от 1999 г. включва наблюдения за високата разпространеност на туберкулозни инфекции в затворите през предходните няколко години.

А. Релевантни констатации в доклада от 1995 г. (представен публично на 6 март 1997 г.)

61. В този доклад (CPT/Inf (97) 1) КПИ установява, че повечето, дори ако не всички, арести на следствената служба са пренаселени. С изключение само на един арест, където условията са по-добри, те са в следния вид: задържаните спят на матраци на койки на пода; хигиената е лоша и одеялата и възглавниците са мръсни; килиите са лишени от достъп до естествена светлина; изкуственото осветление е прекалено слабо за четене и е постоянно включено; вентилационните системи са в лошо състояние; задържаните могат да използват тоалетна и мивка два пъти дневно (сутрин и вечер) за няколко минути и могат да се къпят веднъж седмично; извън двете посещения за деня на тоалетните, задържаните трябва да облекчават естествените си нуждите в кофа, която се намира в килията; макар че според вътрешния правилник задържаните имат право на „ежедневна разходка“ от до тридесет минути, тя често се намалява до пет до десет минути или въобще не се разрешава; съкилийниците не получават никаква друга форма на извънкилийна дейност.

62. Освен това КПИ отбелязва, че храната е нискокачествена и недостатъчна като количество. В частност, дневната „топла храна“ най-общо включва водниста супа (често хладна) и недостатъчни количества хляб. За другите хранения, задържаните получават само хляб и малко сирене или халва. Месо и плодове рядко се включват в менюто. Задържаните трябва да се хранят от купи без прибори – без да се предоставя дори лъжица.

63. Освен това КПИ отбелязва, че посещенията на членове на семейството са възможни само с разрешение. В резултат на това контактът на задържаните с външния свят е силно ограничен. Няма радио или телевизия.

64. КПИ заключава, че българските органи не са изпълнили задължението си да осигурят условия в ареста, които са в съответствие с присъщото достойнство на човешката личност и че „почти без изключение, условията на посещения арест на следствената служба могат спокойно да бъдат описани като нехуманни и унижителни.“ В реакция на това, българските органи се съгласяват, че оценката на КПИ е „обективна и точно представена“, но посочват, че възможностите за подобрене са ограничени от трудното финансово положение на страната.

65. През 1995 г. КПИ препоръчва на българските органи, *освен всичко друго*, да осигурят достатъчно храна и напитки и безопасни прибори за хранене, матраците и одеялата да се почистват редовно, задържаните лица да получават лични хигиенни продукти (сапун, паста за зъби и т.н.), персонала в ареста да бъде инструктиран да

позволява на задържаните да напускат своите килии през деня, за да използват тоалетните, освен ако по-висши съображения за сигурност изискват друго, да се спазват актовете, предвиждащи тридесетминутни упражнения дневно, да се подобрят осветлението и вентилацията на килиите и задържаните в досъдебна фаза да бъдат прехвърляни доколкото е възможно в затвора дори преди приключване на предварителното следствие. Нуждата да се предостави на задържаните възможността за упражнения на открито се поставя като неотложен въпрос.

В. Релевантни констатации от доклада от 1999 г. (представен публично на 28 януари 2002 г.)

66. В този доклад (CPT/Inf (2002) 1) КПИ отбелязва, че са влезли в сила нови правила, които предвиждат по-добри условия, но те все още не са довели до значителни подобрения.

67. На повечето места, посетени през 1999 г., условията на арестите на следствената служба остават, в общи линии, същите като установените при посещението на КПИ от 1995 г., включително по отношение на хигиената, пренаселеността и дейностите на открито. На някои места положението дори се е влошило.

68. КПИ отбелязва също, че през последните години има увеличение на разпространението на случаи на туберкулоза в системата на българските затвори. Той установява, че макар да са положени усилия за борба с това заболяване, предприетите от органите на властта стъпки за осигуряване на медицински преглед на затворниците не са на нивото на релевантните международни стандарти. КПИ препоръчва органите на властта да увеличат усилията си за прилагане на тези стандарти в сферата на контрола върху туберкулозата (в частност да предоставят подходящо обучение и инструкции на лекарите в затворите). По време на посещението си в Бургаския затвор КПИ установява, че условията (по-специално, пренаселеността и лошото осветление и вентилация) в килиите, където са настанени затворници, страдащи от туберкулоза, в комбинация с ограничените възможности за упражнения на открито, подпомагат разпространението на заболяването. Съответно, препоръчва се органите на властта да намалят населеността на тези килии, да подобрят достъпа до естествена светлина и вентилация и да дадат възможност на затворниците да поддържат равнище на лична хигиена, което е в съответствие с изискванията на тяхното здравословно състояние.

ПРАВНИ ИЗВОДИ

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

69. Жалбоподателят се жалва по член 3 от Конвенцията относно условията, при които е задържан. Член 3 предвижда:

“Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.”

A. Доводи на страните

70. Жалбоподателят описва условията на неговото задържане и твърди, че неговото описание напълно съответства на констатациите на КПИ в неговите доклади от 1995 г. и 1999 г. В резултат от лошите условия, при които е държан в продължение на седем години той изпада в депресия и невроза и се разболява от туберкулоза.

71. Правителството описва условията в ареста на Варненска окръжна следствена служба, като набляга на това, че килиите там са снабдени със санитарни възли, имат прозорци, добра вентилация и маси. Те считат, че тези условия са в съответствие със съответните стандарти и са всъщност по-добри от условията в който и да е друг арест в страната. Правителството не коментира условията във Варненския затвор.

B. Оценката на Съда

1. Продължаващ статус на жалбоподателя като жертва

72. Съдът отбелязва, че в своето решение от 23 декември 2005 г., в което присъжда на жалбоподателя обезщетение за неговото предварително досъдебно задържане и за прекалената продължителност на наказателното производство срещу него, Върховният касационен съд не засяга оплакванията на жалбоподателя съгласно член 3 от Конвенцията (вж. точка 46 по-горе). Тъй като първата предпоставка за да спре едно лице да бъде „жертва”, по смисъла на член 34 от Конвенцията, е националните органи на властта да признаят, изрично или конклюдентно, нарушение на Конвенцията (вж., като скорошен източник, *Скордино срещу Италия (№ 1)* [GC], № 36813/97, § 180, ЕСПЧ 2006-...), Съдът счита, че жалбоподателят все пак може да претендира, че е жертва по отношение на твърдяното нарушение на член 3 от нея.

2. Установяване на фактите

73. Както многократно е заявявано от Съда, твърденията за лошо отношение, извършени пред него, трябва да бъдат подкрепени от надлежни доказателства. При преценката на доказателствата, той най-общо прилага стандарта за доказателство „отвъд разумното съмнение”. Това доказателство обаче може да следва от съвместното съществуване на достатъчно силни, ясни и хармонични заключения или подобни необорими презумпции за факти (вж., като скорошен източник, *Федотов срещу Русия*, № 5140/02, § 59, 25 октомври 2005 г.).

74. Производствата по Конвенцията не прибавят във всички случаи до строго прилагане на принципа *affirmanti incumbit probatio* (онзи, който твърди нещо, трябва да докаже твърдението си), тъй като в определени случаи само ответникът – Правителство има достъп до информация, която би могла да послужи за потвърждаване или опровергаване на твърденията на жалбоподателя. Ако това Правителство не внесе тази информация без удовлетворително обяснение, това може да породи заключения по отношение на обосноваността на тези твърдения (пак там, § 60, с допълнителни препращания).

75. Съдът отбелязва, че в документите, които внася преди и след обявяването на молбата за допустима, жалбоподателят описва в определени детайли условията, при които е задържан, в ареста на Варненска окръжна следствена служба и Варненския затвор. В техните наблюдения, внесени преди молбата да бъде обявена за допустима Правителството коментира определени аспекти на условията, предлагани от ареста на Варненска окръжна следствена служба, но не споменава нищо за условията във Варненския затвор. Оттам не правят бележки след като молбата е обявена за допустима, въпреки че са изрично поканени да направят това от Съда (вж. точки 6 и 7 по-горе). Не предлагат никакво обяснение за това, че не предоставят релевантна информация. При тези обстоятелства съдът ще разгледа основанията на жалбата и по-специално частта, която е свързана с условията във Варненския затвор, въз основа на твърденията на жалбоподателя (пак там, *mutatis mutandis*, § 61), както и констатациите на КПИ, доколкото са релевантни (вж. точки 36-41 и 60-68 по-горе и точка 79 по-долу).

3. Общи принципи за оценка на условията на задържане

76. Съответните принципи за разглеждане на условията на задържане по член 3 от Конвенцията наскоро бяха обобщени в точки 65-69 от решение на Съда по делото на *И.И. срещу България* (№ 44082/98, 9 юни 2005 г.).

4. Приложение на тези принципи спрямо настоящото дело

77. Жалбоподателят е под стража между 23 декември 1991 г. и 17 декември 1998 г., което прави седем години без шест дни. От твърденията на страните и документите по делото Съдът приема, че през по-голямата част от това време той е държан във Варненския затвор, с изключение на шест неуточнени периода, последният от които приключва на 10 юни 1997 г., които той прекарва в ареста на Варненска окръжна следствена служба.

78. Условието на задържането на жалбоподателя преди 7 септември 1992 г., датата на влизане на Конвенцията в сила по отношение на България, са извън компетенцията на Съда *ratione temporis*. Когато обаче се преценява въздействието на условията след тази дата върху жалбоподателя Съдът може да вземе предвид общия период, през който той е бил под стража, включително времето преди това (виж *Калашиников срещу Русия*, № 47095/99, § 96, ЕСПЧ 2002-VI).

79. Съдът отбелязва, че докладите на КПИ от 1995 г. и 1999 г. не съдържат конкретна информация относно ареста на Варненска окръжна следствена служба или Варненския затвор (вж. точка 60 по-горе). Докладът от 1995 г. обаче посочва общи проблеми с ареста на следствената служба и казва, че условията в посетените арести могат да бъдат описани като нехуманни и унижителни (вж. точки 61-65 по-горе). Това заключение е потвърдено в доклада от 1999 г., като не се отбелязва значително подобрене (вж. точки 66 и 67 по-горе). В последния доклад КПИ отбелязва и че мерките, които са предприети за внимателно преглеждане на случаите на туберкулоза в затворите, са неадекватни и че условията, при които затворниците, страдащи от това заболяване, са държани в Бургаския затвор, благоприятстват разпространението на заболяването (вж. точка 68 по-горе). Тези констатации, макар да не предоставят информация, която да има пряко отношение към оценката на действителните условия на задържане на жалбоподателя, могат все пак да предоставят информация за преценка от Съда (вж. *И.И. срещу България*, цитирано по-горе, § 71).

80. Описанието от жалбоподателя на тези условия до голяма степен съвпада с констатациите на КПИ. Въпреки че условията в ареста на Варненска окръжна следствена служба са очевидно по-добри от тези в други такива арести, разгледани в предишни дела срещу България (вж. *Кехайов срещу България*, № 41035/98, 18 януари 2005 г.; и *И.И. срещу България*, цитирани по-горе), доколкото килиите там имат самостоятелни тоалетни и в тях прониква естествена светлина, те все пак изглеждат проблематични с оглед на това, че няма възможности за извършване на дейности извън килиите. Това вече е било критикувано от Съда по делата, цитирани по-горе. Освен това, изглежда, че килията на жалбоподателя е била пренаселена (вж. точки 36-38 по-горе). Що се отнася до Варненския затвор, изглежда, че там е било позволено на

жалбоподателя да извършва ежедневна четиридесетминутна разходка. Независимо от това, той е трябвало да прекарва по-голямата част от времето си в килия, чийто материални условия и населеност, според описанието му, което не се оспорва от Правителството, изглеждат доста неудовлетворителни (вж. точки 39 и 40 по-горе).

81. Освен това Съдът отбелязва, че през 1998 г. жалбоподателят се е разболял от туберкулоза, която очевидно е ендемична за системата на затворите в България по това време (вж. точки 41 и 68 по-горе). По време на своето посещение през 1999 г. КПИ установява, че превантивните усилия на затворническите власти са неадекватни, както е тяхното обслужване на нуждите на затворниците, страдащи от това заболяване (вж. точка 68 по-горе). Неоспорените твърдения на жалбоподателя относно условията на неговото задържане изглеждат в съответствие с тези констатации.

82. Комбинацията от тези фактори, на фона на прекомерната продължителност на лишаването от свобода на жалбоподателя, води Съда до заключението, че условията на неговото задържане и тяхното въздействие върху неговото здраве представляват нехуманно и унижително отношение.

83. Съответно има нарушение на член 3 от Конвенцията.

II. ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛЕН 5 § 3 И ЧЛЕН 6 § 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

84. Жалбоподателят се оплаква съгласно член 5 § 3 от Конвенцията, че неговото досъдебно задържане е необосновано и неоснователно продължително. Освен това се оплаква съгласно член 6 § 1 от него от продължителността на наказателното производство срещу него. Релевантните части на тези разпоредби имат следното съдържание:

член 5 § 3

“Всеки арестуван или лишен от свобода в съответствие с разпоредбите на т. 1(с) на този член... има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.”

член 6 § 1

“Всяко лице, при решаването на правен спор относно... основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на... гледане на неговото дело в разумен срок от... съд...”

85. Съдът отбелязва, че в окончателно решение от 23 декември 2005 г. Върховният касационен съд присъжда на жалбоподателя BGN 5,000 заедно с лихвите като обезщетение за вреди за неговото прекалено дълго задържане и за прекомерната продължителност на

наказателното производство срещу него (вж. точка 46 по-горе). Така възниква въпросът дали той може да продължава да претендира, че е жертва по смисъла на член 34 от Конвенцията, в тези отношения.

86. Член 34 предвижда следното, в своите релевантни части:

“Съдът може да бъде сезиран с жалба от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на някоя от Високодоговарящите страни, на правата, провъзгласени в Конвенцията или в протоколите към нея...”

87. Жалбоподателят заявява, че решението на Върховния касационен съд не трябва да се взема предвид в настоящото производство, тъй като това би позволило на националните органи да възпрепятстват произнасяне по съществото на жалбите, заведени пред съда чрез използване на хитрости като произнасяне по въпроси неправилно повдигнати пред тях по искове, заведени от жалбоподателите пред вътрешните съдилища по отношение на други въпроси, както се е получило в настоящия случай. Решението не отразява основанието на иска на жалбоподателя, което е различно от продължителността на досъдебното задържане и продължителността на наказателното производство срещу него. Макар че е едно добре дошло развитие, то е изолиран случай и не представлява установената практика на съдилищата в България по отношение на искове, свързани с продължителността на досъдебното задържане или на наказателното производство. От това не би могло да се направи заключение, че са съществували ефективни правни средства за защита по отношение на тези нарушения. Точно обратното – то би могло да бъде използвано за да спре успешното водене на иск по член 2, ал.2 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. на основание на *res judicata* (сила не пресъдено нещо). То не посочва каква парична сума е присъдена по отношение на всяко от нарушенията на правата на жалбоподателя, посочени в него. Във всеки случай, общата присъдена сума очевидно е недостатъчна с оглед на тежестта на нарушенията, за които тя се явява възмездие. Поради това жалбоподателят не се опитва да получи плащане на така присъдената сума от органите на властта.

88. Правителството не коментира този въпрос.

89. Съдът припомня в началото, че неговата компетентност да решава дали молителят е жертва не завиди от повдигането на възражение от ответника – Правителство (вж. *Хей срещу Обединеното Кралство* (дек.), № 41894/98, ЕСПЧ 2000-XI; и *Екимджиев срещу България* (дек.), № 47092/99, 3 март 2005 г.; и също, *mutatis mutandis*, *Блешич срещу Хърватска* [GC], № 59532/00, §§ 66-68, ЕСПЧ 2006-...). Преди да разгледа всяко от оплакванията по същество, Съдът трябва да е установил в удовлетворителна степен продължаващия статус на жалбоподателят като жертва по отношение на него, като този въпрос е

релевантен във всички етапи от производството (вж., като скорошен източник, *Скордино (№ 1)*, цитирано по-горе, § 179). Съдът повтаря по тази точка, че решение или мярка, която е благоприятна за молителя не е, по принцип, достатъчна за лишаването му от този статус, освен ако националните органи на властта са признали изрично или конклюдентно и след това са предоставили възмездие за нарушението на Конвенцията (пак там, § 180). Макар че това признание и овъзмездяване най-често са резултат от процеса по изчерпване на вътрешните правни средства за защита, те не винаги трябва да бъдат такива (вж., като пример, *Шладер срещу Австрия* (дек.), № 30193/96, 7 март 2000 г.; *Хелум срещу Норвегия* (дек.), № 36437/97, 5 септември 2000 г.; *Тимар срещу Унгария* (дек.), № 36186/97, 3 май 2001 г.; *Фицек срещу Покша* (дек.), № 27913/95, 23 октомври 2001 г.; *Лако и други срещу Словакия* (дек.), № 47237/99, 2 юли 2002 г.; *Екимджиев*, цитирано по-горе; *Каплан срещу Турция* (дек.), № 56566/00, 28 септември 2004 г.; и *Коч и Тамбаш срещу Турция* (дек.), № 46947/99, 24 февруари 2005 г.). Поради това е без значение за преценката на статуса на жалбоподателя като жертва дали обезщетението, присъдено от Върховния касационен съд е пряк резултат от неговия иск, предявен съгласно Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. и съответно, дали този съд се произнесъл, както се твърди от жалбоподателя, по въпрос, който е различен от действително повдигнатия пред него въпрос. От горното следва и че произнасянето на съда по настоящото дело няма отношение към неговата оценка на това дали в България съществуват вътрешни правни средства за защита по отношение на прекомерно дълги, както са определяни, задържания по стража преди приключването на процеса или определяното като прекалено дълго наказателно производство (вж., *mutatis mutandis*, *Холцингер срещу Австрия (№ 1)*, № 23459/94, §§ 20-21, ЕСПЧ 2001-I).

90. Съдът отбелязва, че при присъждането на обезщетение Върховният касационен съд отбелязва, макар и в накратко, прекомерната продължителност на досъдебното задържане на жалбоподателя и изрично признава, че продължителността на наказателното производство срещу него е превишило разумния срок по смисъла на член 6 § 1 от Конвенцията (вж. точка 46 по-горе). Макар че мотивите на съда по тези точки биха могли да бъдат по-прецизни, Съдът приема, че той е признал, че вътрешните органи на властта не са спазили членове 5 § 3 и 6 § 1 от Конвенцията в тези отношения (вж., *mutatis mutandis*, *Хансен и Други срещу Дания* (дек.), № 26194/03, 29 май 2006 г.). Поради това остава да се определи дали обезщетението, присъдено на жалбоподателя, представлява достатъчно възмездие за това.

91. На жалбоподателя се присъдени BGN 5,000 заедно с лихви от внасянето на исковата му молба на 2 ноември 2000 г., като обезщетение – както е видно от мотивите на Върховния касационен съд – за твърдените нарушения на членове 5 § 3 и 6 § 1 от Конвенцията (вж. точка 46 по-горе). Това е решение идва в края на производство, продължило малко повече от пет години пред три съдебни инстанции. Макар че продължителността на това производство може да има отражение върху размера, който следва да бъде присъден, за да се счита за достатъчно възмездие за нарушението (вж., *mutatis mutandis*, *Скордино (№ 1)*, цитирано по-горе, §§ 205-07), Съдът е убеден, че при тези обстоятелства, сумата, която ответниците – прокуратурата и Варненска окръжна следствена служба – са задължени да платят, е адекватна в това отношение. По отношение на разходите за производството, които са друг фактор с отношение към адекватността на възмездието (пак там, *mutatis mutandis*, § 201), Съдът първо отбелязва, че ответниците са били задължени и да възстановяват разходите, извършени от жалбоподателя. Той също така отбелязва, че, тъй като искът на жалбоподателя се характеризира от съдилищата като такъв по член 1 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г., той, в съответствие с член 10, ал.2 от този Закон, не е длъжен да плаща предварително съдебната такса за внасянето му. Освен това, при приключването на производство Върховният касационен съд само частично удовлетворява иска му, като очевидно игнорира разпоредбата на същия член 10, ал.2, и не се разпорежда той да плати разноските на ответниците и съдебните такси, съответстващи на остатъка от неговия иск (вж. точки 46 и 59 по-горе).

92. С оглед на всичко това и имайки предвид сумите, които е присъждал по отношение на сравними нарушения по предходни дела срещу България, Съдът е убеден, че решението, при тези обстоятелства, адекватно компенсира вредата, която жалбоподателят е претърпял от продължителността на наказателното производство срещу него и продължителността на неговото задържане. Освен това няма индикация, че жалбоподателят няма да бъде в състояние да получи плащането на парите, които му се дължат.

93. В заключение, Съдът намира, че обезщетението, отпуснато от Върховния касационен съд представлява, при тези обстоятелства, достатъчно възмездие за твърдените нарушения на членове 5 § 3 и 6 § 1 от Конвенцията. По този начин Съдът застъпва мнението, че твърдените нарушения на тези членове са адекватно обезщетени на национално равнище и че жалбоподателят е престанал да бъде жертва по отношение на същите. Съответно, той не може да разгледа по същество тези оплаквания.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5 § 4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

94. Жалбоподателят се оплаква по член 5 § 4 от Конвенцията, че съдилищата не са разгледали по надлежния ред неговото досъдебно задържане. Член 5 § 4 предвижда:

“Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.”

95. Съдът отбелязва на първо място, че в своето решение от 23 декември 2005 г. Върховният касационен съд не засяга оплакванията на жалбоподателя по тази разпоредба (вж. точка 46 по-горе). Поради това той може да твърди, че продължава да е жертва в това отношение (вж. точка 72 по-горе).

96. Разглеждайки оплакването по същество, Съдът повтаря, че арестуваните или задържани под стража лица имат право на преразглеждане във връзка с процесуално-правните или материално-правните условия, които са от значение за законността, по смисъла на Конвенцията, на тяхното лишаване от свобода. Това означава, че компетентният съд трябва да разгледа не само спазването на процедурните изисквания, предвидени във вътрешното право, но и основателността на съмнението, което обосновава ареста и легитимността на преследваната с ареста цел и последващото задържане (вж. *Николова*, § 58, и *Илийков*, § 94, и двете цитирани по-горе).

97. Жалбоподателят твърди, че обхватът на съдебния преглед на неговото задържане е недостатъчен, тъй като според преобладаващата по онова време практика съдилищата нямат отношение към всички фактори, които са релевантни за неговото продължително задържане. Също така той поддържа, че гаранцията му е определена по произволен начин и не би могла да бъде ефективно оспорена.

98. Правителството твърди, че досъдебното задържане на жалбоподателя е подлежало на периодично преглеждане от националните съдилища, които са вземали предвид всички релевантни обстоятелства, като се е отдавало дължимото значение на презумпцията за невинност. Всяка път те са оценявали основателността на подозрението срещу жалбоподателя, риска той да извърши повторно престъпление и т.н.

99. Съдът отбелязва, че при разглеждането на молбите на жалбоподателя за освобождаване, националните съдилища, очевидно основавайки се на практиката на бившия Върховен съд, пренебрегват, както при делата *Николова* и *Илийков*, като ирелевантни, редица доводи на жалбоподателя, заради изместването на доказателствената тежест по член 152 §§ 1 и 2 от НПК (вж. точки 48-50 по-горе).

100. Освен това Съдът отбелязва, че след като Варненският окръжен съд нарежда освобождаване на жалбоподателя под гаранция на 9 декември 1998 г., той не е бил в състояние да оспори размера на гаранцията, който според него е бил прекомерно голям, независимо от факта, че с оглед на невъзможността му да осигури гаранцията, той остава в ареста (вж. точки 35, 52 и 54 по-горе).

101. Според практиката на Съда, размерът на гаранцията трябва да се определя с оглед на имуществото на задържаните лица и като се вземе предвид степента, в която евентуалната загуба на гаранцията би представлявала достатъчен възпиращ фактор за укриването им (вж. *Ноймайстер срещу Австрия*, решение от 27 юни 1968 г., Серия А № 8, стр.40 § 14). Тъй като става дума за основното право на свобода, гарантирано от член 5, органите на властта трябва да положат също толкова грижи при определянето на подходяща гаранция както при решаването дали продължителното задържане е необходимо или не (вж. *Иванчук срещу Полша*, № 25196/94, § 66, 15 ноември 2001 г.). Следователно, когато обвиняемият остава в ареста въпреки нареждане за освобождаването му под гаранция, въпросът дали размерът на гаранцията е обоснован или не е въпрос по законността на продължителното задържане и подлежи на съдебен преглед, в съответствие с член 5 § 4 (вж., *mutatis mutandis*, *Асенов срещу България*, № 42026/98, §§ 76 и 77, 15 юли 2005 г.). Действително, по-късно това става възможно в България съгласно нов член 152б § 12 от НПК и тълкувателно решение на Върховния касационен съд от 25 юни 2002 г., както и съгласно член 65 § 11 от Наказателно-процесуалния кодекс от 2005 г. (вж. точка 55 по-горе). В релевантния момент обаче жалбоподателят не е могъл да получи такъв преглед.

102. В обобщение, вътрешните съдилища не са прегледали задържането на жалбоподателя в степента, изискуема от член 5 § 4 от Конвенцията. Налице е нарушение на тази разпоредба.

IV. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5 § 5 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

103. Жалбоподателят се оплаква съгласно член 5 § 5 от Конвенцията, че той не е имал право на обезщетение за неправомерното му задържане. Член 5 § 5 предвижда:

“Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, има изпълняемо право на обезщетение.”

104. В своите бележки, представени след обявяването на жалбата за допустима, жалбоподателят твърди, че Законът за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. не предвиждал обезщетение в този случай. Освен това било доста малко вероятно да му бъде присъдено обезщетение с оглед на факта, че то би било

платено от бюджета на съдебната система и поради това съдилищата биха имали доста сериозна спирачка пред увеличаването на разходите на този бюджет. Според него, тази ситуация произтича от опорочената по същността си система на наказателно правораздаване в България и по-специално от липсата на гаранции за безпристрастността на съдилищата, които се сезират да се произнесат по иска му за обезщетение за вреди.

105. Доводите на жалбоподателя във връзка с обезщетението, присъдено от Върховния касационен съд на 23 декември 2005 г. са обобщени в точка 87 по-горе.

106. Правителството не представя коментар.

107. Според практиката на Съда, член 5 § 5 е спазен, когато е възможно да се претендира обезщетение по отношение на лишаване от свобода, осъществявано при условия, противоречащи на алинеи 1, 2, 3 или 4 от този член. Действителното притежаване на правото на компенсация, гарантирано от тази разпоредба, трябва да бъде осигурено в достатъчна степен на сигурност (вж. *Н.К. срещу Италия* [GC], № 24952/94, §§ 49 и 52, ЕСПЧ 2002-X, с допълнителни препратки).

108. Съдът отбелязва, че член 2 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г., както го тълкува официално Върховният касационен съд, предвижда обезщетение за всички лица, които са били задържани в досъдебната фаза и в следствие са били оправдани. Това обезщетение обхваща неимуществени и имуществени вреди, претърпени в резултат от наказателното производство и наложеното в рамките на същото задържане под стража (вж. точки 57 и 58 по-горе). Жалбоподателят е оправдан с окончателно решение от 18 април 2005 г. на Върховния касационен съд (вж. точка 24 по-горе). От този момент нататък, той е могъл да внесе иск по член 2 от Закона. Съдът счита, че обезщетението, дължимо на жалбоподателя съгласно тази разпоредба в резултат на неговото оправдаване, е неотделимо от което и да е обезщетение, на което той може да е имал право съгласно член 5 § 5 от Конвенцията като следствие от нарушаването чрез неговото лишаване от свобода на алинеи 3 или 4 от него (пак там, *mutatis mutandis*, § 57). Следователно българската правораздавателна система му предоставя, без достатъчна степен на сигурност, право на обезщетение за неговото задържане под стража. Вярно, че това е така само заради окончателното му оправдаване. Ако беше другояче, той вероятно не би имал право на каквото и да е обезщетение по горната разпоредба. Това обаче не е от решаващо значение, тъй като задачата на Съда не е да прегледа закона *in abstracto*, а да определи дали начинът, по който той е засегнал жалбоподателя, предизвиква нарушение на Конвенцията (пак там, §§ 55 и 56).

109. Констатацията, че жалбоподателят има право на обезщетение по член 2 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. не се променя от неговото твърдение, че решението на Върховния касационен съд от 23 декември 2005 г., в което той получава обезщетение за задържането му по член 1 от този Закон, изключва, на основание *res judicata* (сила на пресъдено нещо), възможността за успешно водене на иск по член 2 от него. На първо място, това твърдение е умозрително. На второ място, невъзможността да се получи обезщетение, дори ако твърдението е вярно, произтича единствено от факта, че на жалбоподателя вече е присъдено обезщетение – прието от Съда като достатъчно да го лиши от статуса му на жертва по смисъла на член 5 § 3 (вж. точки 90-93 по-горе) – за неговото лишаване от свобода. Не може да става дума за „обезщетение“, когато няма вреда, която да бъде обезщетена (вж., *mutatis mutandis*, *Васинк срещу Холандия*, решение от 27 септември 1990 г., Серия А № 185-А, стр. 14, § 38).

110. Следователно няма нарушение на член 5 § 5 от Конвенцията.

V. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

111. Член 41 от Конвенцията предвижда:

“Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение. Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

A. Имуществени вреди

112. Жалбоподателят претендира 30,000 евро (EUR) по отношение на имуществени вреди, които е претърпял в резултат на нарушенията на Конвенцията в неговия случай. Той твърди, че е изразходвал средства за лечението на неговата туберкулоза, че е бил лишен от възможността да си намери работа или да подобри своята професионална квалификация и че не е бил в състояние да използва сумата по гаранцията – която е била прекомерно голяма – преди приключването на производството срещу него. Той представя удостоверение от професионално училище, според което той е могъл да си намери работа в чужбина. Също така внася и професионална референция.

113. Правителството не представя коментар.

114. Съдът отбелязва, че в настоящия случай едно решение, с което се присъжда справедливо обезщетение, може да се основава само на факта, че условията, при които е изтърпявал задържането си

жалбоподателят, са били нехуманни и унижителни, в нарушение на член 3 от Конвенцията и че той не е могъл да се ползва от гаранциите на член 5 § 4 от нея. Следователно имуществените вреди, които се твърди, че са понесени в резултат от продължителността на задържането на жалбоподателя и продължителността на наказателното производство срещу него – а именно, загубата на възможности да се намери работа и невъзможността да се използва сумата по гаранцията преди приключването на производството – не изискват присъждане на справедливо обезщетение. По отношение на разходите за лечение на неговата туберкулоза, които може да се разглеждат като резултат от условията на задържането му, жалбоподателят не е посочил точните суми, изразходвани от него, нито е представил каквито и да е документи в подкрепа на иска му. Искът за материални вреди съответно се отхвърля.

В. Неимуществени вреди

115. Жалбоподателят претендира EUR 50,000 за неимуществените вреди, които е претърпял от нарушенията, констатирани по настоящото дело. Той твърди, че настоящото дело е краен пример за слабостите на системата на наказателното правораздаване в България. Той приканва Съдът да присъди по-голямо обезщетение, за да мотивира Правителството да предприеме стъпки за предотвратяването на по-нататъшни нарушения от този вид. Той посочва, че българските съдилища са присъждали по-големи обезщетения за вреди в производства по Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. и приканва Съда да стори същото. Според него, по-голямото обезщетение би било в съответствие с практиката на Съда по отношение на други европейски държави.

116. Правителството не представя коментар.

117. Съдът приема, че жалбоподателят е претърпял нематериални вреди в резултат от задържането му при условия, които са нехуманни и унижителни и невъзможността да получи изчерпателен съдебен преглед на лишаването му от свобода. С оглед на специфичните обстоятелства по делото и произнасяното по справедливост, Съдът му присъжда EUR 4,000, заедно с всички данъци, които могат да бъдат наложени на тази сума.

С. Разходи и разноси

118. Жалбоподателят иска плащане на EUR 5,390, които е платил в производството пред Съда. Тази сума се разбива, както следва: EUR 5,000 за адвокатски хонорар за 100 часа работа, при цена от EUR 50 на час, EUR 330 за превода на четиридесет и три страници и EUR 60 за

пощенски и канцеларски разходи. Той твърди, че претенцията му не е прекомерна с оглед на сложността на делото и квалификацията, която се изисква от адвоката, за да може компетентно да пледира по делото пред Съда. Той иска всяка сума, която му бъде присъдена по това перо, да бъде платена директно по банковата сметка на адвоката. Жалбоподателят внася договор за определяне на възнаграждение между него и неговия адвокат и квитанции за разходите за превод.

119. Правителството не представя коментар.

120. Според практиката на Съда, разходите и разносните подлежат на плащане само доколкото е доказано, че те са действително и по необходимост направени и че са разумни като размер. С оглед на тези фактори, Съдът присъжда EUR 1,500, заедно с всички данъци, които могат да бъдат наложени, платими по банковата сметка на представителя на жалбоподателя, г-жа З. Калайджиева, в България.

D. Лихва за забава

121. Съдът намира за уместно, лихвата за просрочване да е базирана на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка, към които следва да се добавят три процентни пункта.

КАТО ВЗЕ ПРЕДВИД ГОРЕПОСОЧЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО,

1. *Установява* имало нарушение на член 3 от Конвенцията;
2. *Решава*, че, заради загубата от страна на жалбоподателя на неговия статус на жертва по отношение на твърдените нарушения на член 5 § 3 и член 6 § 1 от Конвенцията, не може да разгледа по същество тези жалби;
3. *Установява* нарушение на член 5 § 4 от Конвенцията;
4. *Установява* че не е имало нарушение на член 5 § 5 от Конвенцията;
5. *Решава*
 - (а) че държава-ответник трябва да плати на жалбоподателя, в срок от три месеца от датата, на която решението става окончателно, съгласно член 44 § 2 от Конвенцията, следните суми, които се конвертират в български лева по курса, който е в сила на датата на плащане:
 - (i) EUR 4,000 (четири хиляди евро) за нематериални вреди;

- (ii) EUR 1,500 (хиляда и петстотин евро) за разходи и разноси, платими по банковата сметка на представителя на жалбоподателя, г-жа З.Калайджиева, в България;
 - (iii) всички данъци, които може да бъдат наложени върху горните суми;
 - (b) че от изтичането на гореспоменатите три месеца до плащането се дължи обикновена лихва върху горните суми в размер, равен на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка за периода на просрочие плюс три процентни пункта;
6. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателя за обезщетение по справедливост.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 12 октомври 2006 г., в съответствие с член 77, §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия УЕСТЕРДИК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Председател